

Enderun Mektebi ve Türk kamu yönetimi için bir model önerisi

Murat Akçakaya^{a*}, Kübra İlhan^b

^a Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İ.İ.B.F., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Beşevler, Ankara, 06500, TÜRKİYE. E-posta: akcakaya76@hotmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0976-9054>

^b Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Beşevler, 06500, Ankara, TÜRKİYE. E-posta: kubra.ilhan@hbv.edu.tr
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4665-9794>

MAKALE BİLGİSİ

Geliş Tarihi: 14.04.2021
Kabul Tarihi: 03.06.2021
Çevrimiçi Kullanım
Tarihi: 19.06.2021
Makale Türü: Derleme
makalesi

Anahtar Kelimeler:
Enderun Mektebi,
kamu yöneticisi, kamu
yöneticisi eğitimi,
Mülkiye Mektebi,
TODAİE.

ÖZ

Yönetim olgusu, çok çeşitli anlamlar içerse de bütün örgütsel yapılanmalarda önem arz etmektedir. 20. yüzyıldan itibaren giderek daha fazla ilgi odağı haline gelen yönetim olgusuna ilişkin başta devletler olmak üzere bütün örgütsel yapılanmalarda önemli düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemeler arasında yönetim olgusunun en değerli unsuru olan yönetici faktörü üzerinde önemle durulduğu görülmektedir. Yönetimde başarıyı sağlamak için gerekli olan en önemli unsurun nitelikli ve donanımlı yöneticiler olduğu kabul gören bir gerçektir. Bunun için yönetici eğitimine yönelik önemli adımlar atılmıştır. Bu çalışmada, benimsemiş olduğu politikalar neticesinde başarılı bir yönetici eğitimini sağlayan ve devlet yönetimini doğrudan etkileyen Enderun Mektebi'nin eğitim felsefesi ayrıntılı bir şekilde incelenmektedir. Aynı zamanda Tanzimat döneminden günümüze kadar geçen süre içerisinde yönetici yetiştirmeye ilişkin yaşanan gelişmeler ele alınmış ve buradan hareketle günümüz yönetici eğitimi için bir model önerisi sunulmuştur.

Enderun School and a model proposal for Turkish public administration

ARTICLE INFO

Received: 14.04.2021
Accepted: 03.06.2021
Available online: 19.06.2021
Article Type: Review paper

ABSTRACT

The phenomenon of management is important in all organizational structures, even if it does not bear similarities in terms of its meaning. Important arrangements have been made in all organizational structures, especially in states, regarding the phenomenon of management, which has become the focus of attention since the 20th century. Among these regulations, it is also seen that the most valuable element of the management phenomenon is the manager factor. It is an accepted fact that the most important element necessary for management to ensure success is qualified and equipped managers. For

* Sorumlu yazar/ Corresponding Author
Doi: <https://doi.org/10.30855/gjeb.2021.7.2.006>

Keywords:

Enderun School, Public Administrator, Public Administrator Education, Mülkiye School, TODAİE.

this purpose, important steps have been taken towards executive training. In this study, the educational philosophy of Enderun School, which provides a successful management education as a result of the policies it has adopted and directly affects the state administration, has been examined in detail. At the same time, with the proclamation of the Republic, developments regarding manager training were discussed and a model proposal was presented for manager training.

1. Giriş

Dünya çapında yaşanan hızlı gelişim ve değişimler siyasal, toplumsal, ekonomi ve teknolojik hayatı, diğer bir deyişle kalkınma ve ilerlemeye yönelik atılan adımları büyük bir oranda etkilemektedir. Kamu ve özel sektörlerinin büyümesi, farklı iş alanlarında uzmanlaşmanın çoğalması, mal ve hizmet üretiminin artışı, örgütlerin iç ve dış çevre ile ilişkilerinin artması, örgüt yapılarının karmaşıklaşması, örgütsel hedeflere varılması adına, personelin olduğu gibi yöneticilerin de belli düzeyde bilgi, yetenek, görgü, beceri, tutum gibi üstün özelliklere sahip olması gerekmektedir. (Peker, 1989, s. 13). Yönetici eğitimi neticesinde iyi yetişmiş donanımlı yöneticiler, devlete hizmet etmiş olmaktadır. Nitelikli ve kaliteli eğitim alan yöneticiler sayesinde etkili bir kamu yönetimi sistemi oluşmaktadır. Etkin ve verimli kamu yönetimi sistemi, devletin her kademesinde müspet etkisini göstererek, genel açıdan bir gelişim ve ilerleme sağlamaktadır. Kısaca iyi eğitim almış, kaliteli, kabiliyetli ve çok yönlü yöneticiler, başarılı devlet yönetimi için vazgeçilmez bir faktör olarak görülmektedir.

Türk devlet geleneğinde kamu personelinin ve üst düzey kamu yöneticisinin yetiştirilmesi, devlet tarafından üstlenilen bir görevdir (Onaran, 1967, s. 5). Bu anlayışa verilebilecek en güzel örnek ise Enderun Mektebi'dir. Osmanlı Devleti için gerekli olan idari ve mülki kadroyu yetiştirmek amacıyla kurulan Enderun Mektebi, yetenekli gençleri keşfederek uzun ve kaliteli bir eğitim sürecine dâhil etmiştir. Yönetici adaylarının psikolojik, fizyolojik ve sosyal yönden gelişimini sağlamayı hedefleyen Enderun Mektebi, disiplin anlayışı ve çok yönlü eğitim programı sayesinde devlet bürokrasisine çok değerli isimler kazandırmıştır.

Enderun Mektebi'nin işlevini kaybetmesi ile birlikte yönetici yetiştirme sisteminde büyük bir boşluk oluşmuş ve çözüm arayışlarına gidilmiştir. Tanzimat döneminde kurulan Mülkiye Mektebi, Cumhuriyet'in ilanından sonraki süreçte yaşanan değişimler, TODAİE'nin kurulması, üniversitelerde Kamu Yönetimi kürsüsünün kurulması tamamen yönetici yetiştirme sisteminde görülen eksiklerin tamamlanması adına yapılmış önemli faaliyetlerdir.

Bu çalışmada, ilk olarak yönetici yetiştirme sisteminin en eski ve en başarılı örneği olan Enderun Mektebi tüm ana hatlarıyla incelenmiştir. İkinci olarak Enderun Mektebi'nden sonraki süreçte devam eden yönetici yetiştirme geleneği ve bu eksende atılan önemli adımlar ele alınarak, mevcut durum analizi yapılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise Türkiye'nin yönetici yetiştirme sistemi değerlendirilerek, öneri niteliği taşıyan bir yapı ortaya konulmuştur.

2. Enderun Mektebi**2.1. Enderun Mektebi'nin kuruluşu**

Enderun kelimesi Farsça kökenli olup, sarayın iç kısmı anlamına gelmektedir. Topkapı Sarayı içerisinde bulunan Enderun, bir avluyu kuşatan koşullardan oluşmaktadır (Ortaylı, 2008, s. 79). Devlet yönetimine memur olanlara "*Birûn*" yani "*dış*" olarak tanımlanırken, padişah ve ailesi ile şahsi hizmetlerini yapan görevlilerin yaşadığı yer olan "*Enderun*" ise "*iç*" anlamında kullanılmıştır. Sarayın içinde yer alan Enderun, aynı zamanda üst düzey yönetici yetiştirmeye yönelik eğitim veren bir okul olarak da adlandırılmıştır (Türkyılmaz, 2009, s. 231).

15. Yüzyıl ortalarından itibaren Osmanlı Devleti'nde medrese eğitimi dışında önemli bir yere sahip olan resmi eğitim kurumu Enderun Mektebi'dir. Enderun, Osmanlı'ya mülki ve askeri yönetici yetiştirmek gayesiyle kurulmuştur. Ayrıca merkez- taşra yönetimi için etkin bir insan gücü profili oluşturmak amacı taşımaktadır. Bu amaçlar ekseninde Enderun Mektebi, Osmanlı düşünce yapısını

özümseten bir eğitim şeklini kurarak, idari ve siyasi hedeflerin tespit edilmesinde ve uygulanmasında önemli bir yere sahip olmuştur. Mektebin kurulduğu dönem ile ilgili farklı fikirler bulunmaktadır. İkinci Murad ya da İkinci Mehmed dönemlerinde kurulmuş olduğuna dair farklı fikirler öne sürülmüştür. Enderun'un kurulduğu dönem ile ilgili fikir ayrılığına gidilmiştir fakat II. Murad döneminde Enderun'da asıl teşkilatın yapıldığı yönünde fikirler ağır basmıştır. Teşkilatlanma II. Murad dönemini işaret etmesine rağmen II. Mehmed döneminde ise Mektebin gerçek anlamda kurumsal kimliğini kazandığı ifade edilmektedir (Kömür, 2010, s. 44).

Osmanlı Devleti, İstanbul'un fethi sonrasında hukuken İmparatorluk olarak şekillenmiştir. Bu dönüşüm neticesinde yönetimde önemli bir değişim yaşanmıştır. İmparatorluğun idari yapısına uygun yeni kuruluşlar kurularak yönetim teşkilatı genişletilmiştir. Teşkilatın genişlemesi ile birlikte personele ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç neticesinde tarihimizde ilk genel idare personeli yetiştirmek amacıyla oluşturulan Enderun Mektebi kurulmuştur (Yücel, 1992, s. 26).

II. Murad döneminde Edirne Sarayı'nda kurulan ve II. Mehmed döneminde Topkapı Sarayı'nda taşınarak en parlak dönemini yaşayan Enderun Mektebi'nin kurulmasında pek çok gereksinim bulunduğu tarihi belgelerde ifade edilmiştir. Bu ihtiyaçlar: Nitelikli idarecilere yüksek talebin olması, beylikten devlete geçiş aşamasında ortaya çıkan ihtiyaçlar, savaş esirlerinin ve kölelerin istihdamı problemi, farklı etnik kökene sahip tebaanın sisteme dâhil edilmesi ve devlet bekasını sağlama şeklinde sıralanmıştır (Kömür, 2010, s. 45-46).

Enderun Mektebi'nin kurulduğu dönemden önce bu yapıya benzer bir eğitim kuruluşu bulunmamaktadır. Enderun Mektebi benimsemiş olduğu eğitim ve öğretim sistemiyle tarihte bu sistemi bünyesinde barındıran ilk kuruluş olma özelliğine sahiptir (Türkyılmaz, 2009, s. 233).

Enderun Mektebi, büsbütün farklı yöntem ve amaçları benimseyen medrese ile kıyaslandığında Enderun Mektebi'nin belirlemiş olduğu amaç ve hedeflerine ulaşma yönünden daha etkin ve başarılı olabileceği söylenebilir. Bunun nedeni olarak medreselerde verilen eğitiminin, İlimiye sınıfında olan ailelerin çocuklarına yönelik tanınan ayrıcalıklar ve korumalar içermesi gösterilebilir. Bu ayrıcalıklar nedeniyle medrese eğitiminin niteliği ve kalitesi zayıflamıştır. Medrese eğitiminin aksine Enderun Mektebi, sıkı bir disiplin çerçevesinde hiçbir zümreye ayrıcalık tanımayan bir eğitim vermiştir. Batılı gözlemcilerin dahi medreselerden ziyade Enderun Mektebi'ni ele alıp inceledikleri ve takdir ettikleri görülmektedir. Enderun, başarı ve yeteneğin yükselmesini temel amaç haline getirmiştir. Enderun'un temel amacı Osmanlı Devleti için kabiliyetli kumandan yetiştirmek ve daimi bir şekilde büyüyen ülkenin farklı dil, din ve kültürlere sahip kesimlerini yönetecek nitelikli yönetici kadroları sağlamaktır. Osmanlı'nın çok uluslu bir yapıya sahip olması nedeniyle Enderun, ırk veya kan bağı yerine disipline etme ve kültürleştirmeye dayalı ilkeler benimsemiş ve bu ilkeler doğrultusunda eğitim verilmiştir. Enderun'un benimsemiş olduğu eğitim programı ve işleyişi ele alındığında bir okuldan ziyade sanatın, yeteneklerin, siyasi ve idari konuları içeren derslerin uygulamalı bir şekilde öğretildiği bir kurs ve staj yeri şeklinde ifade edilebilir. Belli kurallar çerçevesinde seçilen adaylar, organik bir bağ içerisinde çeşitli basamaklardan oluşan eğitim sürecine tabi tutulmuştur. Enderun'un benimsemiş olduğu prensipler neticesinde de Osmanlı Devleti'nin en etkin ve başarılı eğitim kurumu olarak tarihe geçmiştir (İpşirli, 1995, s. 186-187).

2.2. Enderun Mektebi'ne öğrenci alımı ve hazırlık sarayları

Enderun Mektebi'nin kuruluşu, ilerleyişi ve öğrenci kaynağının temeli, yabancıların devlet hizmetlerini yürütmesi amacıyla yetiştirilmesi olarak tanımlanan kulluk düzenine dayanmaktadır. Batılı devletlerde soylu bir yönetici sınıfı bulunurdu. Bu yönetici sınıfının sahip olduğu her bir unvan, yetki, zenginlik babadan çocuğa geçerdi. Devlet başkanı, devlet hizmeti için görevlendireceği isimleri ancak bu sınıftan seçerdi. Aynı zamanda bu sınıf, devlet başkanının yetki ve görev alanlarını kısıtlayabilecek ve teftiş edebilecek bir güce de sahip olmuştur. Osmanlı Devleti'nde ise İslami geleneklerin etkisi ile böyle bir soylu sınıfın oluşmasına izin verilmemiş ve kulluk düzeni benimsenmiştir (Enç, 1979, s. 300).

Enderun Mektebi'nin öğrenci kaynağı, Acemi Oğlanlar Ocağı'dır. Acemi Oğlanlar Ocağı'nın öğrenci kaynağını ise Pençik ve Devşirme sistemi oluşturmaktadır. Savaşta esir alınan Hristiyan gençlerin beşte biri alikonularak, Türk örf ve adetleri öğrenmesi için Türk ailelerine verilmesi ve

sonrasında devlet işlerinde çalıştırılmasına Pençik sistemi denilmektedir (Özer, 2018, s. 211-212). Devşirme sistemi, devletin idari ve askeri gereksinimi karşılamak için Hristiyan ailelerin erkek çocuklarından sağlıklı, zeki ve düzgün olanlarının alınarak İstanbul'a getirilmesi ve kaliteli bir eğitim neticesinde devletin kademelerinde görevlendirilmesidir (Demir, 2017, s. 21).

Osmanlı Devleti, devşirmeye ihtiyaç olduğu zamanlarda padişahın fermanı ile birlikte hangi bölgeden kaç çocuğun devşirileceği önceden belirlenerek bu sistemi uygulamıştır. Devşirilecek çocuklarda 8-20 yaş aralığında, güzel ve sağlıklı olması gibi özellikler aranmıştır. Aynı zamanda asil bir aileye üye olması da aranan önemli özellikler arasındadır. Devşirme sisteminde uygulanan bütün kurallar uygulanması zorunludur. Devşirme işlemi neticesinde seçilen çocuklar İstanbul'a götürülmüş, burada da çocuklar arasında ayrıca bir seçim yapılarak, kriterlere uygun çocuklar saray için ayrılmıştır. Saray için ayrılan çocuklara "içoğlanı" adı verilmiştir (Yavuz, 2017, s. 434-435).

Devşirme sistemi ile seçilen çocuklar zorla ailelerinden alınmazdı. Yoksul köyler devşirme sistemini kurtuluş yolu olarak görmüştür. Çünkü devşirilen çocuklar, yeniçeri nefiri olabileceği gibi imparatorluğun kaderini şekillendirecek önemli isimler de olabilecektir. Enderun bir müessese ve hayat tarzıdır. Çoğunluğu Balkanlar'ın, Kafkaslar'ın köylerinden devşirilen çocukların, aldıkları eğitimle üst düzey yönetici kademesine kadar yükselmişlerdir. Enderunlular, görünüşleri ve terbiyeleriyle halkı etkileyerek, bir devlet imajı oluşturduklarını söylemek abartılı olmayacaktır (Ortaylı, 2008, s. 99-100).

Devşirme sistemi, yaklaşık 250 yıl başarılı bir şekilde yürütülmüştür. Devşirme sisteminin sağlamış olduğu başarı tek yönlü olmayarak, hem idari hem de askeri alanda önemli kazanımları ortaya koymuştur. İdari ve askeri alan, Osmanlı Devleti'nin iki önemli ayağını oluşturduğu için devşirme sistemi devlet yönetiminde kayda değer bir yere sahip olmuştur. Başarılı bir veziriazam savaş meydanında başkumandan, barışta ise başbakan olarak görev almıştır. Gedik Ahmed, Makbul İbrahim, Kara Ahmed, Sokullu Mehmed, Köprülü Mehmed, Fazıl Ahmed, Lala Mehmed, Kemankeş Mustafa, Amcazade Hüseyin, Fazıl Mustafa gibi önemli isimler devşirme sistemi ile Osmanlı Devleti'ne kazandırılan en gözde devlet adamları olarak sıralanabilir (Özcan, 2016, s. 39-40).

Saray için ayrılan İç Oğlanlar yeniden iki sınıfa ayrılarak, en yakışıklı ve zeki olanlar İç Oğlan olarak seçilip, geriye kalan İç Oğlanları ise Dış Saray Mekteplerine dağıtılmıştır. Belli bir sayıda da merkezi şehre ve diğer eyaletlere yüksek rütbeli memurlar için İç Oğlan ayrılmış. Saray Mekteplerindeki benzer İç Oğlanı yetiştiren mektepler bulunmaktadır (Akkutay, 1984, s. 63). Bunlar; Galata Sarayı, Edirne Sarayı, İskender Çelebi Sarayı ve İbrahim Paşa Sarayı'dır. Bu saraylarda Türk-İslam geleneklerine uygun bir şekilde yetiştirilen ve yeteneği ve zekâsı ile kendini ispatlamış İç Oğlanlar, Enderun Mektebi'ne alınmıştır (Halaçoğlu, 1991, s. 29).

Enderun Mektebi hazırlık sürecinin ilk kademesini İç Oğlanların eğitimi oluşturur. İlk kademe verilen eğitim, bir terbiye olarak nitelendirilir. Türk ailelerin yanında bulunan İç Oğlanlar, Türkçeyi ve İslam dinini öğrenirler ve sosyal yönden de gerekli olan uyumu sağlarlardı. İç Oğlanların almış olduğu bu eğitimle birlikte yabancı oldukları kültüre adapte olmaya başlarlar. Osmanlı'nın kimliğini ve ruhunu Türk ailelerinde öğrenen İç Oğlanlar, eğitimin bu kademesini tamamlar ve hazırlık saraylarındaki yerlerini alırlar (Oğuz, 2008, s. 39-40).

Hazırlık saraylarında öğrenciler, fiziki ve ruhi yeteneklerini geliştirecek bir eğitim almışlardır. Hazırlık saraylarında verilen eğitimden sonra "çıkma" adı ile ayrılarak askeri birliklere veya başarısı ile kendini ispatlamış kabiliyetli olan öğrencilerde Enderun'a alınır. Saray okullarında eğitim süresi üç sene olarak geçmekte ancak öğrencilerin 12-14 seneye kadar eğitim aldığı da belirtilmektedir. Devşirme çocuklarını Türkleştirme ve Müslümanlaştırma amacı taşıyan bu Saray okullarında, bilgi ve iş stajı bir arada yürütülmekteydi. Saray okullarında eğitim ve öğretim basamaklarında uygulanan eğitim politikası, büyük bir ehemmiyetle hazırlanmıştır. Eğitim seviyesi yönünden bütün Saray okullarının kurulma ve hedeflerinin aynı olduğu gibi programları eğitim ve öğretim metotları, disiplin tarzları, idare kadroları da aynıydı. Enderun Mektebi'nin üst dereceli odalarında tahsil seviyesi ötekilerinden yüksekti (Türkyılmaz, 2009, s. 209).

Hazırlık Saraylarında eğitimini tamamlayan en zeki, yetenekli ve sadık olan öğrencilerden, Enderun Mektebi'nde ihtiyaç oldukça yeni bir seçime tabi tutularak alınır. Enderun Mektebi'ne girmeyi hak kazananlar farklı gruplara ve odalara alınarak eğitime ve hizmete en baştan başlamış

olurlardı. Enderun'da eski bilgi ve becerilerine dair yeniden bir eğitim başlanırdı. Enderun'da verilen eğitimin temel amacı, padişaha ve devlete hizmet adına hâkim olunması gereken bütün kuralları öğretmek, saray ve devlet işleri için ehil insan yetiştirmek şeklinde belirtilmiştir (Gündüz, 2016, s. 14-15).

2.3. Enderun Mektebi'nde görülen eğitimin amacı ve metotları

Osmanlı Devleti'nin dünya medeniyetine yapmış olduğu katkılar yalnızca askeri teknolojiler ve devasa camilerle değil, insan kaynağını yetiştirme hususunda da büyük katkılar sağlamıştır. Enderun Mektebi yalnızca bir mektep olarak kabul görülmemekte ve sistemin ilk örneği olarak da nitelendirilmektedir (Çorlu vd., 2010, s. 29). Enderun Mektebinin amaçları; İç oğlanlara yabancı oldukları kültürü, disiplini ve itaati öğretmek ve bu eğitimler dışında kabiliyetleri doğrultusunda farklı alanlara yönlendirmek şeklinde sıralanmaktadır (Günay, 2005, s. 203).

Enderun Mektebi'ndeki eğitim ve öğretim programı bir bütünlük içerisinde. Bu nedenle, eğitim her kademesi, bir diğerine sıkıca bağlıdır. Bunlardan birisinde görülen bir eksiklik veya aksama, diğerlerini de olumsuz etkilemektedir (Akkutay, 1984, s. 69).

Enderun Mektebi, kurulduğu dönemin ileri düzey eğitim yöntemlerini kullanmıştır. Tarih, hukuk, mimari, matematik, geometri, aritmetik, Farsça, Arapça, Türkçe ve İslami Bilimler üzerine geniş çaplı bir eğitim programı uygulanmıştır (Toker ve Özden, 2013, s. 109). Bilimin her yönü ile el alındığı ve öğretildiği Enderun Mektebi'nde, devletin önemli kademelerinde görev alacak yetenekli gençleri tespit ederek, onları hem teorik hem de uygulamalı derslerin bulunduğu bir eğitim programına tabi tutmuşlardır. Bu çok yönlü program ile gençler, devlet idaresinde görev alabilecek bir düzeye getirilmesi amaçlanmıştır (Özer, 2018, s. 210). Enderun Mektebi; askeri, diplomasi, güzel sanatlar ve spor alanlarını kapsayan, üst düzeyde öğrenci merkezli bir eğitim kurumudur. Osmanlı Devleti'ne idari, mülki, diplomatik ve diğer önemli kadronun yetiştirildiği bu mektep dünyanın ilk "*kamu yönetimi okulu*" olarak da adlandırılmaktadır (Ödemiş, 2014, s. 67).

Enderunlular tamamen yetenekleri doğrultusunda beden ve sanat eğitimi almışlardır. Enderun Mektebi'nde fiziksel ve ruhsal gelişime çok değer verilerek, bu iki gelişimin bir arada yürütülmesi sağlanmıştır. Güreş, yay çekme, koşu, binicilik gibi fiziksel talimler yapılırken, öte yandan sanat alanında da eğitimler verilmiştir. Böylece Enderun Mektebi ünlü musikişinaslar, resim, minyatür, hüsnü hat ustaları yetiştirmiştir (Kılıç, 2010, s. 55-56).

Enderun Mektebi'nde uygulanan eğitimin neticesinde, mezunların en az 3 dil bildiği, bilimdeki son gelişmeleri takip edebildiği, en az bir zanaat veya sanat bilgisine sahip olduğu ifade edilmektedir. Enderun'da yürütülen eğitim programının temel hedefinde öğrencilerin çok yönlü bir şekilde eğitilmesi yer almaktadır. Enderun, öğrencilerinin yalnızca birer sanatçı veya asker olmaları için bir eğitim vermemekte aynı zamanda çok yönlü bir eğitim programını kapsamaktadır. Enderun'un benimsemiş olduğu çok yönlü eğitim programı neticesinde de devlete, nitelikli ve donanımlı yöneticiler yetiştirilmiştir (Çorlu vd., 2010, s. 22). Enderun Mektebi'nde uygulanan eğitim neticesinde öğrenciler; saray hizmetlerini bizzat yerine getirmekte, İslam dinine dair ayrıntılı bilgi sahibi olmakta ve kabiliyetlerini en güzel bir şekilde ortaya koyabilecek bir sanat veya beden eğitimini öğrenmektedir (Sabancı vd., 2017, s. 56).

Enderun Mektebi'nin ders programı ile medreselerde verilen eğitim arasında birçok farklılık olduğu söylenebilir. Enderun Mektebi medreselerden farklı olarak; Türkçe, edebiyat, yönetici ve askerin hâkim olması gereken hususlar, coğrafya, tarih, siyaset, iletişim sanatı, güzel sanatlar ve musiki derslerini de içeren çok geniş kapsamlı bir eğitim programı benimsemiştir (Tekeli ve İlkin, 1993, s. 19-20).

Enderun Mektebi'nin benimsemiş olduğu eğitim programı incelendiğinde, yapısı ve uygulamaları açısından bugünkü eğitim kurumlarının dahi örnek alabileceği niteliktedir. Eğitim programında, karakter ve kişilik eğitimi önemli bir yere sahiptir. Bireysel farklılıklara önem veren eğitim anlayışı da o çağda benzeri görülmemiş bir zihniyet ürünüdür. Hazırlık okullarından itibaren tüm eğitim sürecinde öğrencilerin psikolojik, fizyolojik ve sosyal yönden gelişimine büyük önem verilmiştir. İslami bilimlerin dışında matematik, tarih, astronomi, yabancı dil ve edebiyat gibi modern bilimler de eğitim programında yer almıştır. El becerilerine ve sanat eğitimine verilen değer, günümüzde dahi üzerinde

durulması gereken önemli bir unsurdur. Bir üst kademeye geçme hakkına sahip olamamış öğrenciler, sistemin dışına itilmeyerek farklı alanlara yönlendirilmiştir. Enderun Mektebi'nde yer alan mesleki eğitim anlayışı, bireyi ön planda tutan, her bireyin kendine has özelliklerini keşfetmeyi hedefleyen ve bireylerin günlük hayatın disiplin çerçevesinde uygulamalı şekilde öğrenmelerini sağlayan bir niteliğe sahiptir (Ödemiş, 2014, s. 69). Enderun Mektebi'nde bulunan her odada, öğrenci danışmanı yer almakta ve her oda on gruba ayrılarak her bir grubun başında Lala bulunmaktaydı. Enderun'da öğrenciler, toplamda 12 terfi sınavına tabi tutulmaktaydı (Günay, 2005, s. 197).

Enderun başlı başına bir terbiye müessesesidir. Enderun'da insanlar karşılıklı bir saygı içerisinde bulunmaktadır. Rütbeye göre "siz" diye konuşurlar, öğrenciler aralarında dahi ciddiyetsiz bir durum bulunmamaktadır. Yeme içme, kalkma, yatma ve yıkanma saatleri hususunda büyük bir disiplin vardır. Daima gece gündüz kontrol edilir. Dış dünyayla temas kurulmaz. Enderun'da uygulanan disiplin nedeniyle çok kısa sürede bir Osmanlı saray protokolü oluşmuştur (Ortaylı, 2008, s. 102-103).

Çok yönlü bir eğitim anlayışı olan Enderun Mektebi, kendine has pek çok niteliği bünyesinde taşımaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir: Öğrenci alımında tamamen yeteneğe dikkat edilmesi, beden ve sanat dallarına yönelik eğitimlerin verilmesi, bireysel farklılıkları gözetilen bir anlayışın olması, el becerilerine ve müziğe önem verilmesi, eğitimi ve sosyal yaşamın bir arada yürütülmesi, ceza ve ödül sistemini barındıran bir liyakat anlayışının olmasıdır (Özer, 2018, s. 213-214).

Enderun Mektebi, devlet için yüksek kademeli sivil kadroyu yetiştirmenin yanında işe dair kapsamlı eğitimi de içine alan önemli bir kurumdur. Enderun'a alınan İç Oğlanları, İslami ve bazı pozitif bilimlerin teorik dersler ile beden, sanat eğitimini kabiliyetine uygun bir yapıda öğrenim almak üzere yetiştiriliyorlardı (Doğan, 1997, s. 416-417). Enderun'da uygulanan eğitimde yapılması gerekenlerin öğretildiği gibi yapılmaması gerekenler de öğretilmiştir. Enderunlulara laubali konuşulmaması, koku yapabilecek yiyeceklerin tüketilmemesi, büyüklerinden önce yemeğe başlanılmaması, giysilerinin kirli tutulmaması ve yalan ifadeler kullanılmaması öğretilmiştir (Akkaya ve Özkan, 2020, s. 151).

Enderun Mektebi mezunları görgülü, bilgili, iyi konuşan ve dürüst kimseler olarak Osmanlı bürokrasisinde yer alıyorlardı. Mektep, dindar ve savaştı-devlet adamı yetiştirme amacı taşımıştır. Günümüzde üniversitelerin kamu yönetimi bölümleri, hukuk fakülteleri, veteriner, güzel sanat okulları, edebiyat fakültelerinin işlevlerini bünyesinde barındıran ve bunların ilk kaynağı olma özelliğine sahip bir eğitim kuruluşu idi (Ergun, 1988, s. 122). Genel bir değerlendirme sonucunda Enderun Mektebi'nin belli bir hedef doğrultusunda belli bir eğitim programını kapsaması, eğitim sürecine alınan öğrencilerin sistemde verilecek görev alanlarının belli olması yönünden bir yüksek eğitim kurumu olarak ele alınıp incelenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Tekeli ve İlkin, 1993, s. 20).

2.4. Enderun Mektebi'nde odalar

Enderun Mektebi, günümüzde olduğu gibi sınıflardan oluşan bir okul sistemini kapsamamaktadır. Enderun, birçok yetenek ve kabiliyetleri tespit ederek, koşullar aracılığıyla belli bir eğitim sürecini içinde barındırmaktadır. Enderun'u oluşturan her bir koşulun bir diğerinin üzerinde bulunması ve her birinin farklı nitelikte olması nedeniyle bir eğitim kurumu olarak ifade edilmektedir (Sabancı vd., 2017, s. 56).

Enderun Mektebi, 6 odadan meydana gelmektedir. Topkapı Sarayı İç Oğlanları, derece ve hizmet yönünden birbirinden farklı bu altı odaya ayrılmışlardır. Bu altı odadaki İç Oğlanların mevkileri farklı olduğu gibi görevleri ve maaşları da farklıdır. Bu odalar en alt seviyeden en üst seviyeye doğru şu şekilde sıralanmaktadır: Büyük ve Küçük Odalar, Doğancı Odası, Seferli Odası, Kiler Odası, Hazine Odası ve Has Odadır (Uzunçarşılı, 1988, s. 308).

Büyük ve Küçük Oda: Hizmetleri okuyup yazmak olan bu iki odada, Enderun Mektebi'nin hazırlık sınıfı öğrencileri bulunmuştur. Bu iki odada bulunan toplam öğrenci sayısı, diğer odalara göre daha fazla idi. Sayılara zamanla farklılık gösterse de 100- 600 kişi civarında olduğu belirtilmiştir (Kazıcı, 2004, s. 156). Bu iki oda, bir meslek okulu niteliğine sahiptir. Bu odalarda görülen başlıca dersler: Kur'an, Tecvid, İlmi-i Hal, Farsça, Arapça, Oymacılık, Hattatlık, Musiki ve Resimdir. Türkçe, Farsça, Arapçayı eğitiminden sonra koşu, güreş, atlama gibi dersler alırlardı. Bu odada bulunan

öğrenciler kendilerini ispatladığı müddetçe diğer odalara çıkabilme imkânı tanınmıştır (Akkutay, 1984, s. 86-88). Bu odalarda bulunan İç oğlanların Padişah için yaptıkları tek hizmet, Padişah vefat ettiğinde Kur'an okumaktır. Bu hizmet karşılığında da akçe ve altın alırlardı (Baykal, 1953, s. 68-69). Büyük Odanın terfi ve nakil işlerine Saray Ağası bakar, gerektiği hallerde dilekçeler padişaha arz edilir ve padişah dilekçenin üzerine kendi el yazısıyla “*yoluyla verdim*” yazarak dilekçeyi geri gönderirdi. Küçük Odanın dilekçeleri ise odalarının Kethüdası veya Kapı Ağası ile padişaha arz edilir ve diğer odalarda boş yer olduğu zaman padişah “*kaftan altına verdim*” diye yazarak dilekçelerini iade ederdi. Büyük ve Küçük Odadan terfi edenler Dolamadan çıkarak Kaftanlı olurlardı (Akkutay, 1984, s. 87-88).

Doğancı Odası: Doğancı Odası 40 kişilik mevcudu olan, Hane-i Bazyan olarak da adlandırılan ve Padişaha ait şahin ve doğan gibi hayvanların bakımını üstlenen bir yapıdadır. Aynı zamanda Doğancı Odasının Padişah ava çıktığı dönemlerde Doğancı Başının sorumluluğunda şahin ve doğan uçurmak, dış pazarlardan av hayvanı getirenlere bahşiş vermek ve bu hayvanları Padişaha sunmak gibi görevler üstlenmiştir (Özer, 2018, s. 217-218).

Seferli Odası: 1635 senesinde Büyük Odadan seçilen İç Oğlanların oluşturduğu Seferli Odası, Hane-i Seferli olarak da adlandırılmıştır. Bu odada bulunan İç Oğlanlar, Padişahın giysilerini temizleyip düzlemek gibi bir görev üstlenirken, sonraki süreçlerde bu oda bir sanat okulu niteliğine bürünmüştür. Sanat okulu olarak nitelendirilen bu oda, şair, âlim, musikide başarılı kimseler yetiştirmiştir (Uzunçarşılı, 1988, s. 311). Bu odanın bir diğer görevi ise Padişah sefere çıktığında eşlik etmek olmuştur (Akkutay, 1984, s. 90).

Kiler Odası: Padişahın ve sarayın yeme-içme işlerinde görevli olan ve sarayın mutfağı olarak nitelendirilen bu oda, II. Mehmed zamanında kurulmuştur. Yemek pişirmek, sofralar kurmak, kahve yapmak, şurup ve reçelleri yapmak gibi hizmetler bu odada yürütülmüştür. Kiler Odasının başında bulunan Kilercibaşı, padişahın yemeğinin tatmak, zehirli bir şeyin olup olmadığını kontrol etmek gibi önemli görevleri üstlenmiştir (Kazıcı, 2004, s. 157-158). Kilercibaşı Sarayda terfi ederse Hazinedar Başlı olur, terfi ederek taşraya çıkarsa Beylerbeylik verilir (Akkutay, 1984, s. 95).

Hazine Odası: II. Mehmed zamanında kurulan odanın başında Hazinedar Başlı ve Hazine Kethüdası bulunurdu. Enderun hazinesinden taşra hazinesini amiri Hazinedar Başlı iken iç hazinenin amiri olarak Hazine Kethüdası görevli olmuştur (Uzunçarşılı, 1988, s. 315-316). Hazine Kethüdası, sarayın mali işleriyle görevli tutulmuş ve Padişaha her ay harcamalarla ilgili malumat verirdi (Akkutay, 1984, s. 100). Hazinedar Başlı ise seferde Padişahın yanından bulunur ve Cuma namazı öncesinde camiye giderek, Padişahın seccadesini serip çevreyi kontrol ederdi. Ayrıca Hazine Odasında, değerli mücevheratlar ve kıymetli elbiseler bulunmaktaydı (Uzunçarşılı, 1984, s. 317-318).

Has Oda: Enderun Mektebi'nin en üst seviyesi olan ve II. Mehmed zamanında kurulan odanın en temel amacı, İç Oğlanları yöneticilik yönünde yetiştirmek olmuştur. Odada verilen eğitim, teoriden ziyade uygulamaya yöneliktir. Odada eğitim alan İç Oğlanlar, çok sayıda sınavdan ve farklı eğitimden geçerek yükselmişlerdir. Diğer odalarda yeteneklerini ispatlayan İç Oğlanlar bu odaya seçilebilmektedir. Has Odada görülen eğitim neticesinde İç Oğlanlar, devletin önemli kademelerinde yönetici sıfatıyla görev almışlardır. Bu odada görev alan her bir kişi, çok yetenekli ve bilgilidir. Has Oda görevlileri, Padişahın en yakınında bulunur ve onun günlük yaşamını sürdürmesi için çalışırlardı. Odada bir boşalma olması halinde Hazine, Kiler ve Seferli Odasının en kıdemlileri arasından kimseler burada görev almaları için gönderilirdi. Padişahın rızası durumunda, bilgi ve davranış biçimleri edinilmiş olan Has Odadakiler, zamanı geldiğinde devletin en üst kademelerinde yönetici olarak görevlendirilirdi (Günay, 2005, s. 200-202).

Has Oda, Enderun Mektebi'nde verilen eğitimin en üst kademesini oluşturmaktaydı. Bu odada eğitim alan İç Oğlanlar Beylerbeyi ya da Vezir unvanı ile göreve başlardı. Çıkma usulü ile bu odadan mezun olan İç Oğlanlar, idari ve askeri işlerde görevlendirildi. Has Odadan mezun olan İç Oğlanlar güvenilir, yetenekli ve sadık olup olmadığının tespit edilmesi maksadıyla çeşitli işlerde görevlendirilerek denenirdi (Özer, 2018, s. 219).

2.5. Enderun Mektebi'nin önemini yitirmesi ve kapanışı

Enderun Mektebi, 17. Yüzyılda benimsemiş olduğu yöntem ve ilkelere uymayan bir şekilde birtakım kişileri bünyesine almaya başlamıştır. Bu duruma ek olarak kapıkulu askerlerinin yönetim üzerinde baskılarını artırmaya başlamasıyla birlikte Enderun'un eğitim kalitesi zarar görmüştür (Taşkın, 2008, s. 363). Devletin siyasi ve askeri alanlardaki bozulmalar şüphesiz Enderun Mektebi'ni de olumsuz yönde etkilemiştir. Osmanlı Devleti'nin idari ve askeri mektebi niteliğinde olan Enderun Mektebi, eğitim programı haricinde yönetim sisteminde de bazı değişikliklere gidilmiştir. Enderun Mektebi'ne yönelik ilk önemli değişiklik II. Mahmud zamanında gerçekleşmiştir. II. Mahmud Yeniçeriliği kaldırarak, Enderun'da da birçok değişikliğe gitmiştir. 1830 yılında Silâhdarlığın kaldırılmasıyla Enderun-i Hümayun Nezareti kurulmuştur. 1838 yılında Mabeyn Müşirliği kurulmuştur. Daha sonra Enderun-i Hümayun Nezareti unvanı da değiştirilerek önce Mabeyn Nazırı, sonra da Hazine-i Hassa Nazırı adı verilmiştir. Sultan Abdülmecid döneminde Dolmabahçe Sarayını yaptırılması ve mektebin oraya taşınması neticesinde Enderun Mektebi zayıflamaya başlamıştır. II. Abdülhamid döneminde ise Enderun Mektebi değerini kaybetmeye başlamış ve Meşrutiyet ile birlikte tamamıyla hiçbir önemi kalmamıştır. 1 Temmuz 1909 tarihinde bir kararname ve bir talimatname yayınlanarak, Enderun Mektebi lağvedilmiştir (Akkutay, 1984, s. 28-29).

3. Tanzimat'tan günümüze kamu yöneticisi yetiştiren kuruluşlar

3.1. Mülkiye Mektebi

Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra hukuka bağlı devleti sağlamak, modern bir yapı kurmak ve bu yapıyı yönetecek yöneticileri yetiştirmek amacıyla yapılan önemli çalışmaların sonucunda Mekteb-i Mülkiye kurulmuştur. 12 Şubat 1852 tarihinde İçişleri Teşkilatına yetkin ve donanımlı memurlar yetiştirmek amacıyla kurulan Mekteb-i Mülkiye, II. Abdülhamid döneminde yükseköğretim kuruluşu haline getirilmiştir. 1877 yılında kabul edilen tasarı ile birlikte Mülkiye Mektebi, Mekteb-i Mülkiye-i Şahane şeklinde adı değiştirilmiştir. Mekteb-i Mülkiye Şahane'nin öğretim programında bulunan dersler şu şekilde sıralanabilir: tefsir, mecelle, ilm-i ahlak, ilm-i kelam, ilm-i hukuk, devletler hukuku, ticaret hukuku, Usulü Muhakematı Cezaiye, Usulü Muhakematı Hukukiye, kanunu askeriye, istatistik, coğrafyayı sınaî ve ticari, Arapça, Fransızca, Rumca, Bulgarca ve Ermenice'dir. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Mekteb-i Mülkiye Şahane, Mekteb-i Mülkiye adını almıştır. 1913 senesinde Mekteb-i Mülkiye, Paris Siyasal Bilgiler Okulundan etkilenerek kendini yenilemiştir. Bu yenileşme faaliyetlerinin sonucu olarak Mekteb-i Mülkiye'nin öğrenim süresi dört yıla çıkarılmış ve ilk iki sene ekonomi, yönetim ve siyaset gibi ortak dersler, son iki sene için de mali, idari, siyasi şubeler açılmıştır (Günay, 2005, s. 210-215).

1915 yılında Mekteb-i Mülkiye kapatılarak, ödeneği Darülfünun bütçesine dâhil edilmiştir. Mekteb-i Mülkiye'nin kapatılmasından kısa bir süre sonra yapılan eylemin yanlışı olduğu ve bu hatadan dönülmesi adına harekete geçilmiştir. Üç yıl aradan sonra yeni bir kanun ile birlikte Mekteb-i Mülkiye, öğrenim süresi üç yıl olan bir yüksekokul şeklinde açılmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra Mekteb-i Mülkiye, hızlı bir değişim sürecine girmiştir. 1935 yılında çıkartılan 2777 sayılı kanun ile birlikte Mekteb-i Mülkiye, Siyasal Bilgiler Okulu'na çevrilmiştir. Öğrenim süresi dört yıl olarak belirlenen Siyasal Bilgiler Okulu, Ankara'ya taşınmıştır (Serin, 1985, s. 9-10).

1941 yılında çıkarılan 4098 sayılı yasada, ülkenin ihtiyaç duyduğu yönetici talebini karşılamak için "Siyasal Bilgiler Okulunda Dahiliye Vekaleti hesabına 100 kadar öğrenci okutturabileceği" ifadesine yer verilmiştir. Aynı yıl içerisinde ilk defa Siyasal Bilgiler Okulu tarafından yürütülecek bir Kaymakamlık Kursu kurulmuştur. 1950 yılında ise 5627 sayılı yasa ile Siyasal Bilgiler Okulu, Siyasal Bilgiler Fakültesi adıyla Ankara Üniversitesi bünyesine katılmıştır (Günay, 2005, s. 216-217).

Devlete nitelikli ve donanımlı yöneticiler yetiştirmek amacıyla kurulan Mülkiye Mektebi ve devamı Siyasal Bilgiler Fakültesi eğitim programında ekonomi, siyaset ve hukuk konularına öncelik verilmiştir. 1954 yılında eğitim programına çağdaş kamu yönetimi, yönetim hukuku, muhasebe ve istatistik konuları da eklenmiştir. 1966 yılından itibaren ise hukuk konularından çok iktisat ve siyaset konularına ve yönetim konularına yer verilmiştir (Mıhçıoğlu, 1968, s. 45). 1968 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin 250 öğrenci kabul ettiği, ilk iki sene genel kültür, son iki uzmanlık olmak üzere dört senelik bir eğitim sürecinin olduğu ve yabancı dil eğitimine ayrı bir önem verildiği belirtilmiştir.

Ayrıca o yıllarda İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, birçok banka ve holding tarafından Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerine burslar verildiği ve fakültenin geniş çaplı bir yurt ve kütüphaneye sahip olduğu da ifade edilmiştir (Çankaya, 1968-1969, s. 735-737).

1982 yılında Yüksek Öğretim Kanunu ile birlikte uzmanlık bölümleri altıya çıkarılmıştır. Bu altı alan şu şekilde sıralanabilir: Uluslararası ilişkiler, İşletme, İktisat, Maliye, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri ilişkileri, Kamu Yönetimi'dir. Lisansüstü eğitim ise Ankara Üniversitesi bünyesinde kurulan Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlanmıştır (Yücel, 1992, s. 44).

Köklü bir tarihe sahip olan Siyasal Bilgiler Fakültesi, bünyesinde meydana gelen gelişmeler ve değişimler, Batılılaşma ve ilerleme gayretinin sonucunu olarak değerlendirilmektedir. Kamu hizmetlerinin genişlemesi ve karmaşıklaşması ile birlikte her açıdan iyi bir eğitim almış yöneticilere büyük ihtiyaç duyulmuştur. Devletin yönetsel, sosyal ve siyasi yapısını güçlendirmek, yönetim usullerini yeni talepler doğrultusunda değiştirmek ve bunu başarılı bir şekilde yürütmek ancak bu tarzda yöneticilerle sağlanabilmektedir. Bu amaç doğrultusunda faaliyet gösteren Siyasal Bilgiler Fakültesi, siyasal ve toplumsal bilimlerin yönetim bilimi ile alakalı taraflarını öğreten, kamuya olduğu kadar özel teşebbüse de donanımlı yönetici yetiştiren bir yükseköğretim kurumudur. Aynı zamanda siyasal ve toplumsal alanlarda araştırmalar yürüten, bu alanlarda meydana gelen en son gelişmeleri takip eden ve bu gelişmeler ışığında ülke sorunlarını ele alan ve araştırma çıktılarını kamuoyuna ve yurt problemlerini inceleyen ve çalışmaların sonuçlarını kamuoyuna ve ilgili devlet organlarına bildirmektedir (Yücel, 1992, s. 44- 45).

Siyasal Bilgiler Fakültesi, ülkeye nitelikli kamu yöneticisi yetiştirme konusunda önemli bir yere sahip olmuştur. Yönetici kadrolarına giriş sınavlarının sonuçları incelendiği zaman başarı gösterenlerden Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunlarının oranlarını inceleyen bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma sonuçları ise SBF mezunlarının kadrolara giriş başarısında bir düşüş olduğu tespit edilmiştir. 1965-1974 yılları arasında yapılan sınavlarda SBF mezunlarının başarı oranı %36,22 iken, 1986-1988 yılları arasında bu %28,72'ye gerilediği belirlenmiştir (Mihçioğlu ve Emre, 1990, s. 10-11). Bunun nedeni olarak, siyasi tercihlerin etkisi olduğu belirtilmiştir. Kaymakam adaylığı kadrolarına yerleşme oranları incelendiği zaman benzer sonuçların çıktığı ifade edilmiştir. Kaymakam adayları arasında SBF mezunlarının oranı önemli boyutta düştüğü tespit edilmiştir (Günay, 2005, s. 219-221).

Enderun Mektebi ile Mülkiye Mektebi aynı amaç üzerine kurulmuş ve ülke için yetkin yöneticiler yetiştirmiş önemli okullardır. İki mektebin benzer noktaları bulunmakla birlikte önemi bir hususta ayrılmaktadırlar. Enderun Mektebi, padişaha tam anlamıyla sadık ve bağımlı bir yönetici sınıfı doğurmuşken, Mülkiye Mektebi devlete ve millete bağlı olan, herhangi bir olumsuz durumda devlet ve milletini kurtarmaya yönelik hareket eden, bunun için çalışırken de toplumsal ilişki içinde olduğu toplumdan bağımsız hareket etmeyen bir yönetici sınıfı yetiştirmeye odaklanmıştır (Günay, 2005, s. 223).

3.2. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE)

Cumhuriyet'in ilanı sonrasında ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasi yapısında önemli değişim ve dönüşümler gerçekleşmiştir. Bu değişim, ilk dönemden itibaren etkisini göstermiştir. Ülkenin her alanda görülen değişim ve dönüşüm hareketi şüphesiz yönetim yapısını da direkt olarak etkilemeye başlamıştır. Gerçekleşen bu değişim hareketinin başında bürokrasinin yer aldığı görülmektedir. Bu dönemde hâkim olan modernleşme anlayışının temelinde “öncü devlet”, “ulusal kalkınma” ve “lokomotif bürokrasi” gibi kavramlara bulunmaktadır. Planlı döneme kadar geçen süre içerisinde yönetim yapısında gerçekleşen değişim ve dönüşüm hareketi, araştırma raporları ile devam etmiştir. Yönetim alanında yapılan bu değişim odaklı düzenlemeler, yabancı ülkelerin istekleri doğrultusunda gerçekleşmiş ve çoğunluğu da yabancı uzmanlarca hazırlanmıştır (Baysal, 2016, s. 200).

TODAİE'nin kurulması, İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünya çapında meydana gelen gelişmelerin bir sonucu olduğu kabul görmektedir. Bu dönemde Türk kamu yönetimi, yeniden yapılanması için bir arayış içerisine girmiştir. Bu arayış ekseninde öncelikle her bakanlığın oluşturmuş olduğu komisyonlarda yönetimin yeniden şekillendirilmesi ve geliştirilmesi üzerine çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. 1947 yılında Başbakanlığın isteği doğrultusunda ve yönetimi geliştirme amacıyla, üniversiteler kapsamında yabancı uzmanlarca hazırlanan raporlar ve uluslararası kuruluşlar

tarafından çalışmalar yürütülmeye başlanmıştır. Bu çalışmaların ürünü olan Barker Raporu, Türkiye’de ilk kez modern kamu yönetimi anlayışının başlaması için önemli bir adım olmuştur. Rapor, üniversite öğrencileri ve araştırmacıların taleplerini gidermek adına üniversitelerde kamu yönetimi ve işletmecilik kürsülerinin kurulmasını önermiştir. 1951 yılında ise Türk hükümeti, Barker Raporu’nda yer alan öneriler doğrultusunda Birleşmiş Milletler’den kamu personelinin eğitimi için bir enstitünün kurulmasını ve kamu yönetiminin geliştirmesi adına teknik yardım istemiştir (Çetinkaya, 1999, s. 124-125).

1951 yılında Teknik Yardım Anlaşması’nın imzalanması ile birlikte TODAİE’nin kuruluş süreci başlamıştır. 1952 yılında imzalanan anlaşma ile birlikte bir enstitünün kurulması kararlaştırılmıştır. Enstitünün kuruluş aşamasında gereken hazırlıkların yapılması amacıyla bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Bu grup, Türk kamu yönetiminin özünü, ihtiyaçlarını ve yabancı ülkelerin uyguladığı kamu personelini işe alma ve eğitim yöntemlerini inceleyerek, kurulması planlanan enstitünün Türk idari yapısında en doğru biçimde yer alması amacıyla öneriler sunmuştur (Onaran, 1967, s. 85).

TODAİE’nin genel amacı, kamu yönetimine ilişkin öğretiminin gelişimini ve kamu personelinin çağdaş yöntemler ile bilgileri artıracak bir şekilde ilerlemesini sağlamaktır. Aynı zamanda kamu yönetimi alanına nitelikli öğretim elemanlarının yetişmesini sağlamak, kamu yönetimi ile alakalı konular üzerinde araştırma yapmak ve kamu yönetimi eğitimi sunan kuruluşlara faydalı öğretim malzemeleri sunmak gibi amaçları da bulunmaktadır. Enstitü, bu amaçlara ulaşmak için temelde şu vazifeleri üstlenmiştir: Öğretim ve yetiştirme, araştırma ve yardım, derleme ve neşriyat (TODAİE, 1958).

1958 yılında çıkarılan 7163 sayılı Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Teşkilat Kanunu ile birlikte Enstitü’ye bilimsel, mali, idari özerklik verilmiştir. Enstitü’ye tanınan bu özerklik ile birlikte aynı amaç doğrultusunda faaliyet gösteren üniversitelerden farklı bir konuma getirilmiştir (Çetinkaya, 1999, s. 132).

TODAİE’nin kuruluşunu takip eden senelerde Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından verilen bursları alan ve çoğunluğu Orta Doğu ülkelerinden olan devlet memurları, öğrenim amacıyla Ankara’da bulunmuştur. Enstitü’ye 1953-1957 yılları arasında yaklaşık 50 yabancı uyruklu öğrencinin eğitim aldığı belirtilmiştir. Orta Doğu ülkelerinde Enstitü’ye benzer yapıda kamu yönetimi enstitülerinin kurulmaya başlanması ve BM burslarının kesilmesi ile birlikte Enstitü’de eğitim alan yabancı uyruklu öğrenci sayısı önemli oranda azalmıştır (Mihçioğlu, 1988, s. 26).

Enstitü faaliyetlerin çoğunluğunu öğretim ve yetiştirme vazifesi oluşturmaktadır. Bu alanda pek çok program uygulanmıştır. 1958 yılında Enstitüye giriş için yükseköğrenim mezunu olma şartı getirilmesine ve derslerin üç kısımlı bir şekilde kümelendirilerek okutulmasına karar verilmiştir. 1959-1960 yıllarında sosyal bilimler dalında ders gören öğrenciler A grubuna, sosyal bilimlerin yeterli ölçüde yer almadığı bölümlerden mezun olanlar ise B grubuna alınmıştır. 1963-1964 yıllarında da A-B grup ayrımına devam edilmiş ancak tek ders programı uygulanmıştır. 1964-1965 ders yılında ise bu iki grup kaldırılarak, ders programına uygulamalı dersler eklenmiştir. 1970-1971 yıllarında program üç kısma ayrılmıştır. Programın birinci kısmında sadece ekonomi, siyasal ve toplumsal alanlarda ders görmeyen öğrenciler bulunmuş ve ikinci-üçüncü kısım ise yönetim bilimi alanına yönelik derslere ağırlık verilmiştir. 1972 yılında yürürlüğe giren yönetmelik ile birlikte önemli bir değişiklik yaşanmıştır. Programın adı “*Kamu Yönetimi Uzmanlık Programı*” olarak değiştirilmiş ve süre de en az iki dönemlik bir akademik yıl olarak belirlenmiştir (Erensoy, 1981, s. 98).

1976 yılında ise Enstitü’nün programı “*Kamu Yönetimi Lisansüstü Uzmanlık Programı*” olarak değiştirilmiş ve bir lisansüstü program olarak onaylanmış ve süresi iki yıla yükseltilmiştir. Bu programın amacı ise Türk kamu yönetimi talepleri doğrultusunda nitelikli eğitim vermek ve gelecekte ihtiyaç duyulacak kamu yönetici gereksinimleri gidermek şeklinde belirtilmiştir. Bu programa 45 yaşını doldurmamış, yükseköğrenimli, kamu yönetiminde en az beş yıl tecrübesi olan ve Enstitü tarafından yürütülen sınavları başarıyla geçen kamu personeli alınmaktadır. Programa her sene 80 civarında öğrenci alınmıştır. Programın ilk akademik yılı, iki dönemden oluşur ve bu iki dönemi tamamlayan kamu görevlileri çalışmış oldukları kurumlara dönerler. Programın ikinci yılı ise tez hazırlama ve sunuş yılıdır (Çetinkaya, 1999, s. 159-161). Kamu Yönetimi Lisansüstü Uzmanlık Programı’nın ders programında bulunan başlıca dersler şu şekilde sıralanabilir: Kamu yönetimi, yerel yönetimler,

personel yönetimi, Türk idari yapısı, yönetimde nicel yöntemler, kentleşme ve çevre sorunları, Türk siyasi yapısı, halkla ilişkiler, yönetim psikolojisi, insan hakları, araştırma yöntemleri, Türkiye'nin mali sorunları (Kalkandelen, 1985, s. 108).

TODAİE'nin yönetici eğitimi amacıyla düzenlenmiş olduğu diğer eğitim programları ise şu şekilde sıralanabilir: Organizasyon ve Metot Kursları, Eğitimcilerin Eğitimi Programı, Kaymakamlık Kursları ve Kısa Süreli Eğitim Programlarıdır. Organizasyon ve Metot Kursları, 1957 yılında başlayan ve üç aylık süresi olan kurslardır. Kurs, kamu personeline kamu hizmetlerinin ekonomik, hızlı ve etkin bir şekilde yürütülmesini ve hizmetlerde verimin artmasını sağlayacak usul, yöntem ve ilkeleri inceleyerek öğretilmesini amaçlamıştır (Ar, 1988, s. 34). 1964 yılında hem Eğitimcilerin Eğitim Programı hem de Kaymakamlık Kursu yürütülmeye başlanmıştır. 1964-1986 yılları arasında Kaymakamlık Kursuna toplam 718 kişinin katıldığı belirtilmiştir (Çetinkaya, 1999, s. 164). Kısa Süreli Eğitim Programları ise orta ve üst düzey yöneticileri ve kuruluşların yardımcı birimlerindeki uzman elemanlar için düzenlenmektedir. Yönetim bilimine dair konularda kısa zamanlı şekilde düzenlenen bu programlar, Enstitü tarafından kurumlar arası düzenlendiği gibi kurumlardan gelen talepler doğrultusunda orta ve üst düzey yöneticiler için de düzenlenebilir. Enstitü'nün düzenlemiş olduğu Kısa Süreli Eğitim Programları şu şekilde sıralanabilir: Organizasyon ve Metot Kursu, Modern Personel Yönetimi, Hizmet İçi Eğitim, Halkla İlişkiler, KİT'lerde Verimlilik ve Etkinlik, Karar Verme ve Yetki Devri, Yönetim Psikolojisi, Çalışma İlişkileri, Araştırma Metotları, Yönetim ve Hukuk Seminerleri, Norm Kadro Teknikleri, Denetim Hizmetlerinin Geliştirilmesi, İş Basitleştirme Teknikleri ve Verimlilik (Ergun, 1988, s. 128).

1970'li yıllara kadar TODAİE'nin kadrosu Türk ve yabancı uzmanlardan oluşarak, hiyerarşik bir yapıda olmayan kendine has bir düzeni olmuştur. 1971 yılı itibariyle yurtdışında doktora eğitimini tamamlamış asistanın Enstitü'de göreve gelmesi, 1979'da ilk kadrolu doçentlerin Enstitü'de bulunması ve 1988'de de ilk kez kadrolu profesörlerin kurumda görev almaya başlaması ile birlikte Enstitü'de bir akademik hiyerarşi oluşumu görülmüştür. 1991 yılında Uluslararası Yönetim Bilimleri Enstitüsü'ne üye olan TODAİE, Enstitü'nün Türkiye temsilci olarak faaliyet göstermiştir. Yönetim Bilimleri, İşletme, Maliye, İktisat, Kentleşme ve Çevre Sorunları, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ve Hukuk Bilimleri anabilim dallarını bünyesinde bulunduran TODAİE, birçok uzmanlık alanında yüksek lisans ve Yönetim bilimi alanında doktora eğitimi vermiştir (Arı, 2015, s. 43-44).

Türk kamu yönetimi alanında idari reform niteliği taşıyan, Türk uzmanlar tarafından hazırlanan, nitelikli ve kapsamlı bir proje olarak değerlendirilen Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi (MEHTAP), TODAİE ve Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanmıştır. 1962-1963 yıllarında TODAİE'nin çalışmaları MEHTAP üzerine yoğunlaştırılmış ve planlı dönemin en kapsamlı araştırması ortaya konulmuştur. Raporun hazırlanmasındaki amaç olarak, mevcut durum ve sorunların tespitinin yapılması ve çağdaş yönetim ilkelerinden faydalanarak bu sorunlara çözüm bulunması şeklinde belirtilmiştir (Sürgit, 1979, s. 36). MEHTAP projesinden sonra en kapsamlı araştırması Kamu Yönetimi Araştırma Projesi (KAYA) olmaktadır. KAYA Projesi için çalışmalara 1988 yılında başlanmış ve özenli çalışmalar neticesinde 1991 yılında tamamlanmıştır. Projenin temel amacı, merkezi ve yerel yönetimlerin etkin, verimli, ekonomik, hızlı bir şekilde kamu hizmetlerini yürütecek bir yapıya kavuşturmak ve bu yönetim teşkilat yapılarında mevcut sorunların tespitini yaparak, çözüm önerileri sunmaktır. Enstitü, MEHTAP ve KAYA gibi birçok değerli araştırmalara da imza atmıştır. Bu araştırmalar şu şekilde sıralanabilir: Türkiye'de Devlet Memurlarının Demokratik Nitelikleri ve Sosyolojik Profili, Türkiye'de Arşiv Hizmetlerinin Organizasyonu, Türk Toplumunda Kadın Sorunları ve Çalışan Kadınlar, İlçe Özel Yönetimi, İşletmelerde Finansman ve Kârlılık, Türkiye'de İşçi ve İşveren İlişkileri, Türkiye'de Enflasyon, Örgütsel Etkinlik, Kırtasiyecilikle Savaş, Örgütsel Etkinlik ve Türkiye'de Kamu Bürokrasisinin Sosyolojik Görünümü (Çetinkaya, 1999, s. 168-170).

Türkiye'de yöneticilerin ileri yöneticilik teknik ve modellerini öğrenmek adına eğitim almalarının sağlanması bir mecburiyet gibi görülmüş ve bu nitelikle olan TODAİE'nin bu alanda hizmet vermesi de bir ihtiyaç olarak nitelendirilmiştir. Akademik, idari ve kalkınma çalışmalarında bu gereksinim vurgulanmış olmasına ve Enstitü'ye bu konuda önemli bir görev verilmesine rağmen Enstitü'nün yüksek yönetici eğitimi hususunda talep edilen seviyede bir eğitim sağlayamadığı görülmektedir. Yapılan araştırmalarda, Enstitü'nün eğitim programlarına katılanların, yöneticilerden ziyade danışma ve yardımcı birimlerde görev yapan görevliler olduğu saptanmıştır. Bu durumun nedeni olarak,

yöneticilerin yoğun bir tempoda çalıştıklarını ve eğitim programlarına katılmadıkları gösterilmiştir. Ancak yönetici pozisyonunda bulunan görevlilerin, idari konular dışında diğer alanlarda da bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Türkiye’de ise üst düzey kamu yönetici olabilmek için gerekli olan koşullar arasında böyle bir eğitim programı almış olma gibi bir mecburiyet konulmadığı için Enstitü’de verilen eğitim gerçek anlamda amacına ulaşmamaktadır. Aynı zamanda Enstitü’den başarılı bir şekilde mezun olanların kurumları tarafından değerlendirmeye alınmadıkları, eğitim sonucunda kuruma gereken bilgileri aktarma konusunda fırsat tanınmadığı ve mezunların kurumlarında nispeten saygınlık kazandığı gibi konular da tartışılmaktadır (Günay, 2005, s. 233-234).

2018 yılında Resmi Gazete’de yayımlanan 703 sayılı KHK ile birlikte TODAİE kapatılmıştır. KHK’nin geçici 5. Maddesine göre ise TODAİE teşkilatı, her türlü araç ve gereçleri, her türlü taşınır ve taşınmaz mal varlığı, ilgili yılı bütçe ödenekleri, bütçedeki ödeneklerin tahakkuka bağlanma yetkisi, her türlü alacak hakları ile borç yükümlülükleri, belge ve evrakı Yükseköğretim Kurulu’na (YÖK) devredilmiştir. YÖK’ün kararı ile birlikte TODAİE’ye ait her türlü araç, gereç, taşınır, taşınmaz, yayın, yayın hakları, kurumsal belge ve arşiviyle birlikte Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi’ne devredilmiştir.

3.3. Üniversitelerde kamu yönetimi bölümleri

Kamu yönetimi disiplini, II. Dünya Savaşı’ndan sonra fiili olarak öğretim dalı şeklinde ele alınmaya başlanmıştır. Disiplin, kuruluş sürecinde bir dünya disiplini olarak kabul görmeye başlamıştır. Bu nedenle kamu yönetimi disiplininin Türkiye’de oluşum evresi, yalnızca Türkiye’ye has bir durum olmamış ve büyük bir dünya programının bir ürünü şeklinde meydana gelmiştir. Kamu yönetimi disiplininin Türkiye’de oluşmasında, kalkınma için destek ve bu kalkınmanın sağlanması için asgari modern idarenin yapılması için gereken idari reform yardımı büyük bir etken olarak görülmüştür (Güler, 1994, s. 8).

Türkiye’de üniversite bünyesinde bulunan kamu yönetimi öğretimi, TODAİE gibi önemli kurumlar ve mülki idare amirliği gibi değerli meslekler ile kamu yönetimi disiplininin oluşması ve ilerlemesinde öncülük etmiş, saygıdeğer akademisyenlerin büyük katkıları sonucunda şeklini almıştır. Tüm dünyayı etkisi altına alan ve her alanda görülen değişim ve gelişmeler karşısında Türk kamu yönetiminin etkilenecek, mevcut personel ve eğitim alanındaki bütün gereksinimleri ortaya koymuş ve bu durum, Türkiye’de kamu yönetimi öğretiminin kurumsal ve içerik yönünden gelişmesine büyük etki sağlamıştır (Ömürgönülşen, 2010, s. 129).

Kamu yöneticisi yetiştirmeye yönelik eğitim veren kurumlar dışında önemli bir yere sahip olan üniversitelerde, yasal düzenlemeler neticesinde kamu yönetimi ile siyaset bilimi ve kamu yönetimi bölümleri açılmıştır. Kamu yöneticisi yetiştirme amacı güden bu bölümler, gelişmeye ve çağa ayak uydurmaya devam etmiştir. Kamu yönetimi bölümünün ders programı yer alan derslerin isimleri veya işlendiği dönemler açısından farklılık görülse de genel açıdan ders içeriği büyük benzerlik göstermektedir. Günümüzde ise TODAİE’nin kapatılmasından sonra kamu yöneticisi yetiştirme amacıyla faaliyet gösteren tek kurum üniversitelerdir (Kocaoğlu ve Özmen, 2019, s. 254-256).

TODAİE ile aynı yıllarda kamu yönetimi öğretimi adına önemli bir gelişme yaşanmıştır. Bu gelişme Ankara Üniversitesi’ne bağlı Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde (SBF) gerçekleşmiştir. 1953 yılında SBF’de bir “*Kamu Yönetimi Kürsüsü*” kurulmasına yönelik ilk adım atılmış ve 1957 yılında “*Amme İdaresi Kürsüsü*” adıyla kurulmuştur. 1967 yılında ise Kürsünün adı “*Kamu Yönetimi Kürsüsü*” şeklinde bir değişikliğe gidilmiştir (Altan vd., 2009, s. 230). Türkiye’de kamu yönetimi lisans eğitiminde SBF’ye ilaveten Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ) gelmektedir. 1956 yılında kurulan ODTÜ’de, İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde Kamu Yönetimi, Ekonomi ve İstatistik ve İşletme Yönetimi olarak üç ana bölümü kapsamıştır. Anglo-Amerikan yönetim bilimi programlarından etkilenecek, kamu yönetimi bölümünün amaç ve programları yeniden belirlenmiştir (Cem, 1973, s. 78-79).

1970’li yıllarda üniversite ve programlarında meydana gelen çeşitlenme doğrultusunda kamu yönetimi bölümü de önemli gelişmeler yaşamıştır. ODTÜ’ye ek olarak Boğaziçi Üniversitesi’nin Sosyal Bilimler Bölümü ve İdari Bilimler Fakültesi gibi Amerikan üniversite modeli etkisi görülen, öğretim dilinin İngilizce olduğu, yurt dışında doktora eğitimi almış akademisyenlerin bulunduğu

üniversitelerde mevcut gelişmenin etkisi görülmüştür. 1970’li yılların sonlarında ise İstanbul Üniversitesi’nde kurulan Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara Üniversitesi SBF modeline benzer yapıda kamu yönetimi eğitimine başlamıştır. Ankara Üniversitesi SBF ve İstanbul Üniversitesi İktisat ve SBF hariç tutularak, yeni kurulan bütün fakülteler *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi* şeklinde teşkilatlanmıştır. 1950-1990 yılları arasında kurulmuş olan pek çok üniversitede Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümleri açılmıştır. 1992 yılında ise farklı şehirlerde kurulan 21 yeni üniversitenin 20’sinde Kamu Yönetimi bölümü kurulmaya başlanmıştır. 2006 yılında kurulan 15 üniversiteden 6’sında, 2007 yılında kurulan 17 üniversiteden 9’unda, 2008 yılında kurulan 9 üniversiteden 5’inden Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümleri kurulmuştur. 1990’lı ve 2000’li yıllarda üniversitelerde, büyük oranla ve hızla Kamu Yönetimi bölümü açıldığı söylenebilir. Batılı devletlerde kamu yönetimi alanına yönelik eğitim sunan kurumları sayısı azalırken, Türkiye’de yükseköğretime yönelik olan yüksek oranda talepler doğrultusunda kurulan yeni üniversiteler ile birlikte yüksek ve plansız bir yükseliş meydana gelmiştir. Vakıf üniversiteleri ise devlet üniversitelerinin aksine Kamu Yönetimi bölümü çok fazla yer almazken, 2000’li yılların başından itibaren bir artış görülmektedir (Ömürgönülşen, 2010, s. 129-134).

Kamu yönetimi bölümlerinin ders programlarında yer alan derslerin isimleri ve işlendiği dönem açısından bazı farklılıklar mevcuttur. Genel anlamda ise ders programında bulunan dersler şu şekilde sıralanabilir: Yönetim Bilimleri, Hukuk Bilimleri, Kentleşme ve Çevre Sorunları, Siyasal Bilimler, İktisat, İşletme, Maliye, İstatistik, Toplumsal Bilimler, Yabancı Dil, Türkçe, Bilgisayar, Matematik, T.C. İnkılap Tarihi (Türkyılmaz, 2009, s. 124-125).

Günümüzde özellikle TODAİE’nin kapatılmasından sonra kamu yöneticisi yetiştirmeye yönelik eğitim veren kurumlar arasında yalnızca üniversiteler faaliyet göstermektedir. Kamu yöneticisi yetiştirme amacı güden bölümler arasında Kamu Yönetimi bölümü önemli bir yere sahiptir. Kamu yönetimi bölümünün eğitim süresi ve ders programını kapsayan dersler incelendiğinde kamu yöneticisi yetiştirme konusunda tam anlamıyla yeterli olduğu söylenemez. Bu nedenle Kamu Yönetimi bölümünün akademik kalitesinin artırılması gerekmektedir. Günümüzde Hukuk fakülteleri için yapılması planlanan düzenlemelere benzer bir şekilde Kamu Yönetimi bölümüne dair genel bir yeniden yapılanma zorunlu görülmektedir. Genç işsizlik oranında Kamu Yönetimi bölümü mezunlarının payı oldukça yüksek olduğu bilinen bir gerçektir. Bu nedenle Kamu Yönetimi bölümü için kabul edilen genel kontenjanın azaltılması, başarı sıralaması şartı getirilmesi, çok yönlü bir ders programının uygulanması ve nitelikli bir akademik kadronun sağlanması gerekmektedir. Böylece Kamu Yönetimi bölümü, gerçek amacına uygun bir şekilde eğitim sunarak, devlete nitelik elemanlar yetiştirecektir.

4. Türkiye Cumhuriyeti Devleti için bir model önerisi

Enderun Mektebi’nin kurulduğu dönemde aynı yapıda bir eğitim kurumu olmaması nedeniyle eşsiz bir eğitim kurumu olarak nitelendirilmiştir. Aynı zamanda Enderun Mektebi, benimsemiş olduğu öğrenci alımı usulü, eğitim programı, disiplin anlayışı ve yükselme yöntemi ile özgün ve başarılı bir yapı inşa etmiştir. Enderun Mektebi, devlet yönetimine donanımlı, nitelikli ve entelektüel bir yönetici kadrosu yetiştirmiştir. Enderun Mektebi’nin sağlamış olduğu başarının pek çok alt nedenleri bulunmaktadır. Mektebin işlevini ve misyonunu yitirmeden önceki süreçte uygulamış olduğu öğrenci alım usulü, katı kurallar çerçevesinde gerçekleştirilmiş ve taviz verilmemesine özen gösterilmiştir. Bütün kademeler belli bir plan çevresinde gerçekleştirilmiştir. Devşirme yöntemiyle alınacak öğrenci sayısı, seçme kriterleri, odalarda uygulanan eğitim metotları tamamen planlı bir yapı içerisinde gerçekleşmiştir. Aynı zamanda bu nizamda geleceğin üst düzey yöneticilerine sıkı bir denetim uygulanmıştır. Eğitime alınacak öğrencilerin yaş aralığı incelendiğinde ise çekirdekten yetiştirme arzusu olduğu görülmekte ve bu durum yeteneklerin tespitinde ve amaca yönelik yönlendirmelerin yapılmasında kolaylık sağlamıştır. Enderun Mektebi’ne giriş aşaması ve odalar arasında yükselme işlemi tecrübeli bilim insanları tarafından yürütülmüş ve tamamen liyakat esasına dayandırılmıştır. Enderun’da imtiyazlı bir gruba veya bireye yer verilmeyerek, kabiliyetli öğrenciler atıl bırakılmamış ve büyük bir motivasyon kaynağı olarak terfi imkânı sağlanmıştır. Hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimi bünyesinde taşıyan Enderun’un bedeni, sanatsal, dini ve ahlak derslerini kapsayan ve yeteneğe, kültürleştirmeye ve pratiğe dayalı bir eğitim programı uygulanmıştır. Enderun, devlete nitelikli devlet yöneticilerini yetiştirerek, devletin gücüne güç katmış ve geleceğe büyük bir yatırım yapmıştır.

Enderun Mektebi uzun yıllar boyunca amacına uygun bir şekilde faaliyet göstermesinin nedeni olarak sahip olduğu ilke ve kurallar gösterilmektedir. Enderun Mektebi'ne benzer nitelikte bir eğitim kurumu günümüzde mevcut değildir. Üniversiteler dışında kamu yöneticisi yetiştirmeye yönelik faaliyet gösteren bir kurum bulunmamaktadır. Üniversitelerde ise özellikle Kamu Yönetimi bölümleri incelendiğinde, kamu yöneticisi yetiştirme konusunda yeterli düzeyde olmadığı yönünde eleştiriler yapılmaktadır. Bu nedenle makalede, kamu yöneticilerini yetiştirecek bir okulun kurulmasında tarihi tecrübelerden faydalanarak, günümüz koşullarına uygun bir model önerisi sunulması amaçlanmıştır.

Günümüzde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yönetici kadrolarında yer alacak yönetici adayları, çağa uygun bir kurum tarafından yetiştirilmelidir. Bu kurum "**Milli Yönetici Yetiştirme Akademisi**" olarak adlandırılabilir. Akademi'nin misyon ve vizyonu, giriş koşulları, hazırlık süreci, eğitim süresi, ders programı ve akademik kadrosuna yönelik öneri niteliği taşıyan maddeler şu şekilde sıralanabilir:

- Milli Yönetici Yetiştirme Akademisi'nin vizyonu; yönetici yetiştirme alanında ulusal ve uluslararası düzeyde öncü ve itibarlı bir eğitim kurumu olmalıdır.
- Milli Yönetici Yetiştirme Akademisi'nin misyonu; nitelikli, donanımlı, milli ve manevi değerlerine bağlı, ülke sorunlarına duyarlı, çözüm odaklı, çok yönlü üst düzey yöneticiler yetiştirmektir.
- Akademi, Türkiye'nin başkenti Ankara'da ve tek bir yerleşke üzerine kurulmalıdır. Bu öngörü, Akademi eğitimin niteliği ve kalitesini koruyabilmek amacıyla sunulmaktadır.
- Ankara'da kurulacak Akademi yerleşkesi içerisinde öğrencilerin yatılı olarak kalacağı konforlu ve modern yurtlar yapılmalıdır. Aynı zamanda yerleşke içerisinde kongre merkezi, kütüphane, misafirhane, cami, modern spor tesisi, sağlık merkezi, posta ofisi, kuru temizleme, kuaför bulunması gerekir.
- Akademi'nin eğitici kadrosu, alanda başarılı akademisyenlerden oluşmalıdır. Aynı zamanda üst düzey yönetici kadrolarında görev almış önemli isimlerin de eğitici kadrosunda yer alması gerekmektedir.
- Akademi'nin öğrenci kabulü başlamadan önce kabul edilecek öğrencilerin tespitinde kullanılacak ilke ve kurallar gibi önemli konular yasal düzenlemeyle ayrıntılı bir şekilde ortaya konmalıdır.
- 4+4+4 eğitim sistemine göre 12 yıllık zorunlu eğitim sürecini tamamlamış ve sınavın yapıldığı yılın Ocak ayının birinci günü itibarıyla 22 yaşını doldurmamış olanlar, Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından düzenlenecek ve Ankara'da yapılacak "**Milli Yönetici Yetiştirme Akademisi Öğrenci Aday Belirleme Sınavı**"na başvurabilecektir.
- Aday belirleme sınavı yaratıcı düşünebilen, okuduğunu anlayıp yorumlayabilen, hızlı düşünme kabiliyeti olan, problem çözebilen, sözel, mantık, matematiksel beceriye sahip öğrencilerin tespiti için kaliteli ve seçici sorulardan oluşması gerekmektedir.
- Öğrenci adaylarını tespit etmek amacıyla yönelik sınav, ÖSYM tarafından yapılacak ve değerlendirilecektir. Sınav sonucunun neticelendirilmesi ile birlikte sınavdan 80 ve daha yüksek puan alan adaylardan, Akademi tarafından o yıl için belirlenen kontenjanın 4 katı kadar aday mülakata katılmaya hak kazanacaktır.
- Öğrenci adayları, Akademi'nin oluşturduğu komisyon tarafından geniş çaplı bir mülakata tabi tutulmalıdır. Komisyonunda, alanla ilgili uzmanlar yer almalıdır. Mülakat aşamasında aday öğrencilerin bilgi düzeyi, kendini ifade etme biçimi ve üslubu, geleceğe yönelik plan ve gayesi, vizyonu, toplumsal değer ve normlara yönelik bakış açısı sorgulanarak değerlendirilmeye alınmalıdır. Aynı zamanda komisyonunda yer alacak uzman psikologlar tarafından öğrenciler, karakter ve kişilik analizlerine tabi tutulmalıdır.
- Mülakat aşamasında kabul edilecek öğrencilerin, terör örgütlerine veya milli güvenliğe karşı faaliyette bulunan yapı, oluşum veya gruplara üyelik ve bunlarla irtibatı olan kişilerle ilişkisinin bulunmamasına çok dikkat edilmelidir.

- Mülakatı başarılı bir şekilde tamamlayan aday öğrenciler, Akademi'nin bünyesinde bulunan ve 2 yıl eğitim süresi olan hazırlık kursuna alınacaktır.
- Hazırlık kursu, Akademi'nin 4 yıllık esas eğitimi öncesinde öğrencilerin ilgi ve kabiliyetlerinin tespit edildiği, kamu yöneticisinin hâkim olması gereken temel konuların öğretildiği, Türkçe, Tarih ve yabancı dil eğitiminin verildiği bir hazırlık süreci niteliğinde olmalıdır.
- Hazırlık kursunun son ders döneminde yapılan sınav neticesinde, Akademi'nin esas dört yıllık eğitimini almaya hak kazanan öğrenciler belirlenecektir. Bu sınavda başarı gösteremeyen veya kurs süreci içerisinde uyumsuz tutum ve davranışlar gösteren öğrencilerin Akademi ile ilişkisi kesilmelidir.
- Hazırlık kursunu ve kurs sonrasında gerçekleştirilen sınavı başarı ile tamamlayan öğrenciler, Akademi'nin esas eğitim sürecine geçecektir.
- Akademi'nin esas eğitim süreci olan 4 yıllık lisans düzeyindeki eğitimin ilk üç senesi teorik dersleri içerirken, son senesi ise uygulamalı dersleri kapsayacaktır.
- 4 yıllık esas eğitimin ilk üç senesinde, bir kamu yöneticisinin hâkim olması gereken bütün teorik dersler verilmelidir. Hukuk, Kamu Yönetimi, Siyaset Bilimi, Kamu Maliyesi, Siyasal Tarih, Yönetim Psikolojisi, Kentsel Politikalar, Uluslararası İlişkiler, Kriz Yönetimi, İnsan Kaynakları ve Yönetimi, Bilgi Teknolojileri, Kamu Yönetiminde Güncel Problemler ve Çözüm Arayışları gibi teorik dersler ders programında yer alacaktır. Aynı zamanda yabancı dil eğitimleri, İslami İlimler ve Âdâb-ı Muâşeret dersleri de ders programında olacaktır.
- Hazırlık kursunda her bir öğrencinin ilgi ve kabiliyet alanını keşfetmeye yönelik faaliyetler düzenlenecek ve bu doğrultuda 4 yıllık eğitim sürecinde de her bir öğrenci, kabiliyetlerine uygun spor veya sanat dallarına yönelik eğitimler alacaktır. Böylece öğrenciler yetenekleri doğrultusunda bir alanda uzmanlaşarak, kişisel, zihinsel ve fiziksel gelişime katkı sağlanacaktır.
- Öğrencilerin toplumsal değerlerden uzaklaşmaması için sosyal hayata karışabilecekleri olanaklar ve süre tanınmalıdır.
- Teorik ders sürecinde her dönem sonunda yapılan sözlü ve yazılı sınavlar, öğrencilerin başarısını ortaya koyacaktır.
- Teorik dersleri başarılı bir şekilde geçen öğrenciler, eğitimin son senesinde tamamen uygulamalı bir eğitim alacaktır. Öğrenciler ilk 6 ay bilgi ve tecrübelerinden yararlanılabilecek Kaymakamlar yanında bulunurken, son 6 ay ise illerde bizzat Valinin veya görevlendireceği Vali Yardımcısının direktif ve gözetimi altında çalışacaktır. Aynı zamanda öğrenciler, yanında uygulamalı eğitim aldığı Kaymakam ve Vali tarafından bir değerlendirme notu alacaktır.
- Uygulamalı eğitimini de başarılı bir şekilde tamamlayan öğrenciler, mezuniyet sınavına tabi tutulacaktır. Mezuniyet sınavı, hazırlık kursu ile birlikte 6 yıl olan eğitim sürecinin özeti niteliğinde olacaktır.
- Öğrencilerin, teorik eğitim sınavları not ortalamasının %30'u, uygulamalı eğitimde Vali ve Kaymakam tarafından yapılan değerlendirme notunun %30'u ve Mezuniyet sınavının %40'ı alınarak genel bir başarı notu ortaya konulacaktır. Genel değerlendirme başarı sıralamasında dereceye giren öğrenciler, tercih edecekleri ilçede Kaymakam olarak göreve başlayacaktır. Mezun olan öğrenciler, merkezi yönetim teşkilatında uzman ve müfettiş, mülki idarede kaymakam, kamu kurum ve kuruluşlarında üst düzey yönetici olarak görev alacaktır.
- Akademi aynı zamanda lisansüstü düzeyde eğitime de yer verecektir. Akademi'den mezun ve Akademi'nin eğitici kadrosunda yer almak isteyen öğrenciler, lisansüstü eğitime başvuracaktır. Lisansüstü eğitimi de başarılı bir şekilde tamamlayan öğrenciler, Akademi'nin akademik kadrosunda dâhil edilecektir.

- Akademi, toplamda altı yıllık eğitim sürecinde öğrencilerine geri ödemesiz burs olanağı sağlamalıdır.

Günümüzde kamu yönetimi okulu olarak nitelendirilebilecek bir eğitim kurumu bulunmamaktadır. Bunun eksikliği neticesinde yönetici eğitimi olarak ele alınıp incelenen yapıların, tam anlamıyla işlevini yerine getirmediği görülmektedir. Bu nedenle Enderun Mektebi'nden miras kalan yönetici yetiştirme anlayışına uygun bir yapının inşa edilmesi zorunlu görülmektedir. Yukarıda belirtilen ve öneri niteliği taşıyan maddeler doğrultusunda kurulacak okulun, devlet yönetimine insani değerleri yüksek, çalışkan, prensip sahibi, adil, donanımlı, entelektüel bir yönetici profili kazandıracığı öngörülmektedir.

5. Sonuç

Osmanlı Devleti insana değer veren ve insanı ön plana çıkaran bir yönetim anlayışına sahiptir. Şeyh Edebali'nin "*İnsanı yaşat ki devlet yaşasın*" sözü Osmanlı Devleti yönetim anlayışının temel felsefesini oluşturmuştur. Bu anlayış ekseninde siyasi, idari, ekonomi ve sosyal politikalarını belirlemiştir. 21. yüzyılda hem kamu hem de özel sektör yönetiminde insan kaynağının nasıl daha etkin ve verimli bir şekilde yönetileceği konusunda devam eden bir arayış söz konusudur. Ancak Osmanlı Devleti özellikle 15. Yüzyılda insan kaynağının nasıl ve ne şekilde yönetileceği konusunda üstün başarılarla imza attığı söylenebilir. Osmanlı Devleti'nin başarılı insan kaynağı yönetimine en güzel örnek olarak Enderun Mektebi gösterilebilir.

Sultan II. Bayezid döneminde on sene boyunca Enderun'da eğitim alan ve saray hayatına çok yakından şahitlik eden Antonio Menavino, Osmanlı Devleti'nin devşirilenlere yönelik davranışı ve bakış açısını şu şekilde ifade etmiştir: "*Türkler, olağanüstü bir insan bulduklarında, değerli bir nesne edinmişcesine coşku duyarlar ve onu yetiştirmek için hiçbir emek ve çabadan kaçınmazlar*" (Lybyer, 2000, s. 78). Osmanlı Devleti'nin uygulamış olduğu ve Enderun Mektebi'nin öğrenci kaynağını oluşturan devşirme sisteminin temelinde nasıl bir düşünce yapısı olduğu çok net bir şekilde ifade edilmiştir.

Osmanlı Devleti, özellikle yükselme döneminde sahip olduğu gücünün temelinde pek çok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler arasında belki de en değerlisi, benzersiz insan kaynağı yönetimi neticesinde oluşan başarılı yönetici sınıfıdır. Nitelikli, donanımlı ve başarılı bir yönetici sınıfının oluşmasında, Enderun Mektebi'nin benimsemiş olduğu ilke ve kuralların çok önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Kişisel farkındalıklara önem veren eğitim anlayışı, dönemin en üst düzey bilim insanlarından oluşan eğitici kadrosu, taviz verilmeyen disiplin kuralları, çok yönlü eğitim programı, liyakat ilkesine dayalı yükselme işlemleri gibi unsurlar şüphesiz başarıyı da beraberinde getirmiştir.

Osmanlı Devleti'nde hükümdar hizmetinde bulunan ve devşirmelerden oluşan Yeniçeriler isyan çıkararak, padişahlara karşı ayaklanmışlardır. Buna karşın Enderun Mektebi'nde yetişen ve sonrasında devlet çeşitli alanlarında görev üstlenenler arasında hükümdara karşı çıkan veya ihanet eden pek az isim bulunmaktadır. Bilakis birçok isyanlarda padişahı veya yakınlarını savunup kurtarmak için kendi canını hiçe sayanlar olmuştur. Enderun Mektebi'nde eğitim alarak göreve gelen kişiler arasında çok az sayıda isyancı çıkmasının nedeni olarak, mektebin birden çok etnik grup, din ve mezhebe mensup kişilerin bir bütün olarak ele alıp benzeştiren eğitim anlayışına sahip olması gösterilmektedir (Enç, 1979, s. 290). Devşirme sisteminde öğrenci alım kurallarında esnemeler yapıldığı vakit, Enderun Mektebi'nin de niteliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Enderun Mektebi'nin işlevini yitirmesine ve amacından sapmasına neden olan diğer etmenler ise rüşvet, adam kayırmacılık, torpil, liyakatsiz yükselme işlemlerinin yapılmasıdır.

Enderun Mektebi işlevi yitirdikçe yönetici yetiştirme sisteminde büyük bir boşluk meydana gelmiştir. Bu boşluğu tamamlamak adına Tanzimat döneminde Mekteb-i Mülkiye kurulmuştur. Modern yönetici yetiştirmeyi amaçlayan Mekteb-i Mülkiye, Cumhuriyet'in ilanından sonraki süreçte Ankara Üniversitesi bünyesinde Siyasal Bilgiler Fakültesi olarak faaliyet göstermiştir. Mekteb-i Mülkiye, kurulduğu dönemde çok sayıda kamu yöneticisini devlet idaresine kazandırmıştır. Ancak Enderun Mektebi'nin boşluğunu tam anlamıyla doldurduğu konusunda net bir ifade kullanılamaz.

II. Dünya Savaşı sonrasında kamu yönetimi alanında yaşanan değişim ve dönüşümlerin ürünü olarak kabul edilen TODAİE, çağdaş yönetici profilini oluşturma amacı doğrultusunda kurulmuştur.

TODAİE temelden yönetici yetiştirmekten ziyade, mevcut yöneticilerin görevlerine dair gelişimini ve ilerlemesini sağlama amacı bulunmaktadır. TODAİE ders programı incelendiğinde uygulamalı derslerin aksine teorik derslerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu durumda TODAİE'nin de Enderun Mektebi'nin işlevini yerine getirme konusunda yetersiz kaldığı söylenebilir. Üniversitelerin Kamu Yönetimi bölümleri ise yönetici yetiştirme sürecinin hizmet öncesi eğitimi olarak incelenebilir ancak nitelik açısından yetersiz olduğu söylenebilir.

Dünyanın ilk kamu yönetimi okulu olarak nitelendirilen Enderun Mektebi, benimsemiş olduğu eğitim politikası ile pek çok ülkeye ilham kaynağı olmuştur. Bu denli köklü bir yapıya sahip olmamıza rağmen günümüzde Enderun Mektebi'ne benzer bir kamu yönetimi okulu bulunmamaktadır. Enderun'un benimsemiş olduğu felsefe doğrultusunda özgün bir kamu yönetimi okulunun kurulması, günümüz teknolojisi ve imkanlarında olağanüstü bir çaba gerektirmemektedir.

Makalede model önerisi olarak, Milli Yönetici Yetiştirme Akademisi sunulmuştur. Akademi'nin benimseyeceği ilke ve kurallar sıralanmıştır. Akademi'nin sahip olacağı misyon ve vizyonu, disiplini, eğitim anlayışı ve liyakate dayalı eğitim süreci ile birlikte günümüzde yönetici yetiştirme amacı güden etkin bir kurum olacaktır. Akademi'nin sağlayacağı başarılı eğitim süreci neticesinde nitelikli ve donanımlı bir kamu yöneticisi profiline oluşumunu sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akkaya, M. ve Özkan, H. (2020). Enderun Mektebi'ne öğrenci alım usulleri. *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, 15(30), 149-170.
- Akkutay, Ü. (1984). *Enderûn Mektebi (1. Baskı)*, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayını.
- Altan, Y., Kerman U. ve Aktel, M. (2009). Kamu yönetiminde lisans öğretimi: kamu yönetimi öğrencileri üzerinde bir araştırma. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 227- 252.
- Ar, A. F. (1988). Organizasyon ve metot birimleri ve çalışmaları üzerine düşünceler. *Amme İdaresi Dergisi*, 21 (2), 21- 36.
- Arı, A. S. (2015). *Kamu yöneticilerinin yetiştirilmesi: Türkiye ve Fransa örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İstanbul.
- Baykal, İ. H. (1953). *Enderun Mektebi tarihi (1. Baskı)*, İstanbul: İstanbul Fethi Neşriyatı.
- Baysal, T. (2016). Türkiye'de kamu yöneticilerinin yetiştirilmesi, sorunlar ve çözüm önerileri. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 7(1), 186- 213.
- Cem, C. (1973). Kamu yönetiminde lisans eğitimi. *Amme İdaresi Dergisi*. 6(1), 74-87.
- Çankaya, A. (1968-1969). *Yeni Mülkiye tarihi ve Mülkiyeliler I. Cild 1859- 1968*, Ankara: Mars Matbaası.
- Çetinkaya, M. (1999). *Türkiye'de kamu yöneticilerinin eğitimi ve TODAİE örnek olayı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Çorlu, M. S., Burlbaw, L., Capraro, R., Çorlu, M.A., ve Han, S. (2010). The Ottoman Palace School Enderun and the man with multiple talents, Matrakçı Nasuh. *Journal of the Korea Society of Mathematical Education Series D*, 14(1), 19-31.
- Demir, A. (2017). Osmanlı Devleti'nde devşirme sistemi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 19-27.
- Doğan, R. (1997). Osmanlı eğitim kurumları ve eğitimde ilk yenileşme hareketlerinin batılılaşma açısından tahlili. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 37(1), 407-442.
- Enç, M. (1979). *Üstün beyin gücü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No 83.
- Erensoy, K. (1981). TODAİE kamu yönetimi uzmanlık programı üzerine bir değerlendirme. *Amme İdaresi Dergisi*, 14(3), 97-108.
- Ergun, T. (1988). *Kamu yöneticilerinin yetiştirilmesi*. Ankara: TODAİE Yayınları No 224.
- Güler, B. A. (1994). Nesnesini arayan disiplin: kamu yönetimi. *Amme İdaresi Dergisi*, 27(4), 3-19.
- Günay, Ö. F. (2005). *Türkiye'de kamu yöneticisi nasıl yetiştirilmelidir?*(1. Baskı). Ankara: Turhan Kitabevi.
- Gündüz, M. (2016). Enderun Mektebi ve Osmanlı'da üstün yeteneklilerin eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 12(37), 11-20.

- Halaçoğlu, Y. (1991). *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda devlet teşkilatı ve sosyal yapı*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, No 127.
- İpşirli, M. (1995). *Enderun*. Erişim, 1 Mart 2021, <https://islamansiklopedisi.org.tr/enderun>.
- Kalkandelen, H. (1985). Yöneticilerin yetiştirilmesi- geliştirilmesi. *Amme İdaresi Dergisi*, 18(2), 83-112.
- Kazıcı, Z. (2004). *Osmanlı'da eğitim öğretim (1. Baskı)*, İstanbul: Bilge Yayıncılık.
- Kılıç, C. (2010). *Enderun Mektebi örnekleminde günümüz üstün yetenekli çocukların eğitiminin değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kocaoğlu, M. ve Özmen, Z. N. (2019). Türkiye'de kamu yönetimi eğitimi ve personel istihdam etme usullerinin Kamu Personel Seçme Sınavı üzerinde değerlendirilmesi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33(46), 241-266.
- Kömür, E. (2010). *Osmanlı Devleti Enderun Mektebi'nde eğitim sistemi ve Türk eğitim sistemine etkileri*. (1. Baskı), İstanbul: İstanbulltd Yayıncılık.
- Lybyer, A. H. (2000). *Kanuni Sultan Süleyman devrinde Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimi*. (1.Baskı), İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Mıhçıoğlu, C. (1968). Türkiye'de yüksek kademe yöneticilerinin eğitimi. *SBF Dergisi*, 23(2), 39-71.
- Mıhçıoğlu, C. ve Emre, C. (1990). *Görev alma yarışı işe giriş sınavları üzerinde karşılaştırmalı bir araştırma*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayını No 572.
- Mıhçıoğlu, C. (1988). *Türkiye'de çağdaş kamu yönetimi öğretiminin başlangıç yılları*. Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayınları No 568.
- Oğuz, M. (2008). *Osmanlı Devleti'nin yükselme döneminde Enderun Saray Okulunun yeri ve önemi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Onaran, O. (1967). *Yönetici sınıfın eğitimi Belçika, Fransa, İngiltere ve Türkiye'de*. Ankara: TODAİE Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2008). *Osmanlı Sarayında hayat*. (1. Baskı), İstanbul: Yitik Hazine Yayınları.
- Ödemiş, İ. S. (2014). Enderun Mektebi ve demokratik eğitim modeli perspektifinde mesleki eğitim: Teorik bir çözümleme. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 65-75.
- Ömürgönülşen, U. (2010). Türkiye'de lisans düzeyi kamu yönetimi öğretiminde yakın dönemde yaşanan gelişmeler: mevcut durum, sorun alanları ve gelişme eğilimleri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(3), 123-161.
- Özcan, A. (2016). Çobandan sadrazam olur mu? Devşirme sistemi ile evet. *Derin Tarih*, 49, 39-42.
- Özer, M. A. (2018). *Enderun Okulu (1. Baskı)*. Türk- İslam tarihinde yönetim uygulamaları, Ed: Murat Akçakaya, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Peker, Ö. (1989). *Yönetici eğitimi*. Ankara: TODAİE Yayınları No 230.
- Sabancı, O., Bulut, S. ve Dağlıoğlu, E. (2017). Gifted education program in Enderun System. *Journal for the Education of Gifted Young Scientists*, 5(3), 49-69.
- Serin, N. (1985). Mekteb-i Mülkiye'den Siyasal Bilgiler Fakültesine 125. Yıl. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 40(1), 9-16.
- Sürgit, K. (1979). Kuruluşundan günümüze dek (1952-1974) Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsünün organizasyon ve metot etkinlikleri, *Amme İdaresi Dergisi*, 12(1), 27-53.
- Taşkın, Ü. (2008). Klasik dönem Osmanlı eğitim kurumları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 343-366.
- Tekeli, İ. ve İlkin, S. (1993). *Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitim ve bilgi üretim sisteminin oluşumu ve dönüşümü*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları No 154.
- Toker, H. ve Özden, E. (2013). Osmanlı Devleti'nde müzik eğitimi veren önemli kurumlar. *Rast Müzikoloji Dergisi*, 1(2), 107-128.
- Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Teşkilat Kanunu (1958). 7163. Tarih: 05.07.1958 Sayı: 9947.

- Türkyılmaz, M. (2009). *Osmanlı klasik döneminde, Enderun Mektebindeki üst düzey yönetici eğitimi ile günümüzdeki üst düzey yönetici eğitiminin karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Devleti'nin saray teşkilatı*. (3. Baskı), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi.
- Yavuz, M. (2017). Klasik ve modern dönem yönetici yetiştirme sistemlerinin incelenmesi: Kurumlar ve Kişiler. *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 31(2), 433-450.
- Yücel, G. (1992). *Türkiye'de üst kademe yöneticilerinin yetiştirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.